

גאורגיה, חלקת אלוהים הקטנה

אוגוסט - ספטמבר 2007

יומן מסע מאת אפרת נקש ©

1	לקראת הנסיעה	1
1	הכנות לנסיעה	1.1
3	הטיסה לגאורגיה	1.2
3	הטרק המאורגן	2
3	הטרק לאגמים בדרום אוסטיה	2.1
6	טרקים בתבסוֹרְתִי	2.2
7	טיול עצמאי	3
7	טרקים בקוֹנְנְטִי עילית	3.1
13	ביקור באתרים הקלסיים	3.2
14	סיומו של מסע נפלא	4
15	נספח - מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות	

1. לקראת הנסיעה

אורנה וגדי טיילו בגאורגיה עם אלי רז שנה לפני, וסיפרו שהטיול היה מדהים. גם תמי טיילה בגאורגיה וחזרה מלאת חוויות. אביב בדק עם אלי רז, וגילה שחברת איילה מתכננת טיול נוסף השנה. בתחילה היו נרשמים ספורים, והחלנו בשידול וגיוס חברים. מאמצי השיווק הצליחו מעל למשוער, ועד מהרה גדלה קבוצתנו לעשרים משתתפים. מטבע הדברים הזמנתי חברים, אנשים שאיתם אני נהנית לטייל, מיכה, אביב, שומו, בן, ישי, והטיול זכה, מפיו של חברי היקר דני, לכינוי "טיול החברים של אפרת". איזה כיף!

קראתי את המאמר של גילי חסקין "[גאורגיה - ארצה של המלכה תמר](#)". מילותיו "ארץ נהדרת עם נופים נהדרים, עם שכיות חמד ועם אנשים. בעיקר אנשים. אנשים חמים, שמחים ומכניסי אורחים" חדרו אלי חזק, והחלטתי להשאר בגאורגיה זמן נוסף ולגלות את ספונותיה. יחד עם אביב, ישי ושומו, שהשתתפו בטיול המאורגן, נשארנו לעשרה ימים נוספים. אני מכירה אותם מטיולים בחוג אלעד ובמועדון רדיוס, ועם אביב יצאתי גם לטיול משותף לקנצ'נג'ונגה. לפני הנסיעה קראתי את הספר של ה-Lonely Planet על גרוזיה (2005), ותמי ציידה אותי בחוברת "מטיילים" של מסע אחר על גאורגיה (גליון מספר 93, אוגוסט 2006). במהלך הטיול גיליתי את הספר הטוב מכולם לטרקים בגאורגיה: [Walking in the Caucasus Georgia](#) (Peter Nasmyth, 2006).

1.1 הכנות לנסיעה

גאורגיה, הנמצאת במיצר היבשה שבין הים השחור לים הכספי, היא מדינה בין-יבשתית, שחלקה באירופה וחלקים ממנה משוייכים לאסיה. גרוזיה הוא שמה הרוסי של גאורגיה. הגאורגים, הרוצים לנתק לחלוטין את הקשר עם רוסיה, מעדיפים את השם גאורגיה. הגאורגים קוראים לארצם סְקָרְתֵלוֹ (Sakartvelo), מכנים את עצמם קרתֵלֵבִי (Kartvelebi), ושפתם נקראת בפיהם קרתֵלִי (Kartuli).

ההיסטוריה הגאורגית מתחילה לפני 5,000 שנה, בתקופת הברונזה. בתחילת ימי הביניים (המאה ה-7), נפלו הממלכות הגאורגיות לרגלי הכובשים הערבים, אך חזרו והשתחררו מעול הערבים במאה ה-11. תור הזהב של גאורגיה

היה במאה ה-12, אז הייתה המעצמה החזקה במרכז אסיה. במאה ה-13 הממלכה נכבשה בידי המונגולים. במאה ה-15 התפרקה הממלכה הגאורגית למספר דוכסיות, ובמאה ה-16 נכבשה ע"י האימפריה העות'מאנית והאימפריה הפרסית. בשנת 1783 הפכה גאורגיה למדינת חסות של רוסיה, סופחה לאימפריה הרוסית בשנת 1801, והפכה לחלק מברית המועצות ב-1922. ב-1991 הכריזה גאורגיה על עצמאותה והקימה את הרפובליקה של גאורגיה.

בחלק הראשון של הנסיעה (1) טיילנו בקבוצה מאורגנת עם אלי רז בצפון-מזרח גאורגיה, במדרונות הדרומיים של הקווקז (Caucasus) מצפון לטביליסי (Tbilisi) (מחוזות דרום אוסֶטִיָה, Ossetia, וקבסוֹנְרִי, Khevsureti). זהו האזור הנגיש והנוח יותר לטיול בהרי הקווקז הגבוה. בחלק השני (2) נסענו לצפון-מערב גאורגיה אל אזור סְוֹנֶטִי עילית (Zemo Svaneti) שבמרכז השיפולים הדרומיים של הרי הקווקז. זהו יעד הרפתקני יותר, אזור מבודד, בתולי, מרהיב ומסתורי. החלק השלישי (3) התחיל בדרך חזרה מגורי (Gori) לטביליסי, עת ביקרנו בעיר המערות אופֶלִיֶסִיֶכֶה (Uplistsikhe), ונסענו לדרום-מזרח גאורגיה, לביקור במתחם המנזרים החצובים בסלע דוד גֶרְגֶה (David Gareja) בגבול ארבייג'ן (מחוז קַחֶתִי, Kakheti). זה היה החלק התרבותי של ביקור באתרים ארכיאולוגיים מעניינים.

קראתי על הגאורגים, ולמדתי שהם מאמינים שהאורחים באים מאלוהים, אדיבים, ומכינים מזון משובח. היין תופס מקום חשוב בתפריט הגאורגי. לכבוד הלינה בבתי התושבים והכנסת האורחים המעולה הצפויה, הבאנו מתנות למקומיים. מכיוון שהנצרות היא הדת הרשמית בגאורגיה, הדפסתי תמונות של מקומות הקדושים לנצרות בירושלים. לילדים הבאנו כלי כתיבה: פנקסים קטנים, עטים ובלונים. בנוסף הבאנו כמה פנסי לד קטנים.

למדתי שלגאורגיה קודי התנהגות צנועים ומכובדים. למקומות קדושים יש להגיע במכנסיים ארוכים וכתפיים מכוסות. בכנסיות נשים מכסות ראשיהן במטפחת. הגאורגים רגישים לכבודם, יש לדבר בשקט ולא להרעיש.

כשיצאנו מהארץ לא ידענו בדיוק איך נגיע אל אזור סְוֹנֶטִי עילית. מקריאה על גאורגיה ונסיון של חברים הבנתי שרוב הגאורגים אינם דוברי אנגלית, מרבית הדרכים משובשות מאד, אין כמעט שילוט באנגלית, המכוניות לא במצב טוב, ולא כדאי להתעסק עם תקלות ברכב. הדרך ברכב מטביליסי לִמְסִיָה (Mestia) נמשכת 12 שעות. הבנו שנצטרך להחליט בין שלוש חלופות: טיסה פנימית (שאינה סדירה, ולכן עליה אי אפשר לסמוך), שמוש בתחבורה ציבורית, רכבת ומְרִשׁוֹטְקָה (Marshutka, מונית שירות בטרנזיט), או השכרת רכב עם נהג שהוא גם מדריך, שישמש גם כמתורגמן. לא הרגשנו שיש לנו את כל הנתונים להחלטה, לא רצינו להתחייב מראש, והחלטנו לקבוע את התוכנית כשנהיה בגאורגיה.

התקציב לנסיעות, לינה ואוכל, כולל השכרת רכב ומדריך לתקופת הטיול העצמאי, הוא כ-US\$50 ליום (ראה נספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות בעמוד 15). ליתר בטחון הצטיידתי ב-US\$800, אותם המרתי בטביליסי (רק בערים בודדות יש כספומטים או ניתן להשתמש בכרטיס אשראי. עם זאת, לעיתים ניתן לשלם ב-US\$).

החלטתי לשפר את הכושר הגופני. בקיץ אני לא יוצאת לטיולים רגליים בתדירות גבוהה כמו בחורף, הכושר שלי יורד, וידעתי שבגאורגיה צפויים קטעי טרק קשים. במשך ארבעה שבועות לפני הטיול התאמנתי במכון כושר כמעט מדי יום, עם דגש על עבודת סיבולת לב ריאה.

חגגתי את הנסיעה עם משפחתי בארוחה במסעדה גאורגית, **נמצ'קה**. המסעדה נמצאת בדרום תל אביב, בבניין ישן עם המון אופי. המסעדה פרושה בחדרי הבית, העיצוב חם, על הקירות תלויות תמונות והכיסאות כמו של פעם. למנה ראשונה הזמנו פחאלי, הכוללת טעימות ממגוון סלטים. למנות העקריות טעמנו את החינק'לי (Khinkali), כיסוני בצק מאודים וממולאים גבינות (החינק'לי הזכיר את הדים-סאם הסיני). עוד אכלנו גזר, כרוב, חציל, קישוא ואגס, ממולאים בבשר בקר, וקבבונים במילוי גבינה על מצע פירה, עם רוטב שזיפים. האוכל היה חוויה של ניחוחות וטעמים חדשים. קראתי בתפריט שהמאכלים הגאורגים עשירים באגוזים, בעיקר אגוזי מלך, שנמעכים ומשמשים כתחליף לשמן. עוד מככבים במנות הרימונים, השזיפים והחצילים. את הארוחה ליוונו במים מינרלים גאורגיים, מוגזים בטעם מעודן. חוויה גם למי שלא יוצא לגאורגיה.

1.2 הטיסה לגאורגיה

גאורגיה כל כך קרובה שזה נפלא. התרגשתי. קראתי אגדה, שכשאלוהים חילק אדמות לעמים, היו הגאורגים עסוקים מדי באכילה ובשתייה, הגיעו מאוחר מדי למקום החלוקה, ולא נשארה להם אפילו פיסת קרקע אחת. הם אמרו לאלוהים שאחרו כיוון שהרימו כוסית לחייו ולבריאותו, והזמינו אותו להצטרף אליהם לחגיגה. אלוהים, כך מספרת האגדה, כל כך נהנה כשהסב לשולחנם, עד שנתן להם את האדמה ששמר לעצמו.

ואני נחתתי אל היופי הזה.

2. הטרק המאורגן

2.1 הטרק לאגמים בדרום אוסְטֵיה

נחתנו ב-20 באוגוסט לפני הזריחה, נכנסנו לשני טרנזיטים, ויצאנו מטביליסי צפונה אל רכס הקווקז הגדול. השחר הפציע, והדרך המוריקה נתגלתה לעיננו. ראשיתה של הדרך לאורך המְטְקוֹרִי (Mtkvari) עד למְצֶחְתָה (Mtskheta). במְצֶחְתָה מתחילה הדרך הצבאית (Georgian Military Highway), המובילה צפונה לאורך נהר האַרְגְּוִי (Aragvi). הדרך הצבאית חוצה את הרי הקווקז, דרך מעבר הגבול עם רוסיה, ומסתיימת בוולדיקווקז (Vladikavkaz), שהיא בירת צפון אוסְטֵיה ברוסיה. דרך העפר שקראה תיגר על ההרים, נסלה ככביש בתחילת המאה ה-19, אך הטבע עושה בו שמות.

הדרך מתפתלת לצד מימי מאגר ז'ינְוָלִי (Zhinvali) והיערות הירוקים, ועוברת ליד המבנים המרהיבים של מצודת אַנְנוּרִי (Ananuri), מהמאה ה-17. ירדנו לתצפית ליד המצודה אל המאגר, הלחוך בין ההרים ומשתלב בנוף הפסטורלי. המשכנו להעפיל בדרך היפה, שכמעט לכל אורכה זורם נהר, לצדה או הרחק מתחתיה, וחדרנו אל הקווקז המוריק.

עצרנו בגוֹדְאָוִרִי (Gudauri), עיירת סקי, ואכלנו בה ארוחת בוקר. הוגש לנו חֶצ'פּוּרִי (Khachapuri) חם מהתנור. החֶצ'פּוּרִי, מאכל גאורגי טיפוסי, הוא מעטפת בצק שמרים אפויה או מטוגנת, ממולא גבינה לבנה מותכת (מעין פיצה, שמילוי הגבינה נמצא בתוכה. מגישים אותה חתוכה כמו פיצה, כשהגבינה החמה ניגרת).

ירדנו חזרה לעיקול בו הכביש קרוב לנהר האַרְגְּוִי, על הסוסים הועמס ציוד הלינה האישי והציוד הכללי (מזון וציוד מחנה), והתחלנו בטרק. הדרך העפילה לאורך הנהר עד למעיינות האַרְגְּוִי. טיפסנו בשביל הררי לרמה, ושם הקמנו את חניון הלילה. האוהלים החדשים שקיבלנו היו באיכות מעולה. באוהל היה מקום לינה לשניים, והכיסוי נגד הגשם יצר מרפסת קדמית בה הנחנו את התיקים והנעליים. המשמעות היתה שבתוך האוהל היה מרווח יותר, והנעליים והצימדינים היו מוגנים מטל הלילה וגשם.

מדרונות הקווקז המוריקים מכוסים בעשב צפוף ועשיר. צל העננים, כמו גם שינוי בזווית קרני השמש ושינויים בפני הקרקע יצרו גוונים שונים מירוק ועד חום. אט אט החלו העננים להתפוגג והפכו קלים יותר, אח"כ התפזרו, וחשפו כחול עמוק ונפלא, ממנו בקעו קרני השמש השוקעת. לעת ערב חזרנו לרחוץ במעיינות האַרְגְּוִי.

כשהתעוררנו ב-21 באוגוסט היה הנוף שטוף באור השמש. מעבר לקניון במערב נשקפו בתיה של גוֹדְאָוִרִי, ומצפון ניצב מונומנט אחוות העמים של גאורגיה ורוסיה, שאת בנייתו יזמו הרוסים ב-1983, במסגרת חגיגות המאתיים לאיחוד שתי המדינות. מרחוק נחשפו ההרים האדירים, מצפון בהיקה פסגת הקזבק (Kazbek) המושלגת.

יצאנו לדרך, ופסענו בתוך עשב מטולל. עלי הצמחים ערסלו טיפות של טל, שנצצו כיהלומים. יהלומי הקווקז. פרחים נפלאים פרחו בשלל צבעים, ביניהם אקוניתום כחול עם "כובע", גביעי ג'נטיאנה בכחול עמוק, ושלל פרחי מקור החסידה שעיתרו את הרכסים בכחול-סגול. בדרך חצינו פלגי מים רבים. עושר המים הצמיח את הצמחים לגובה, והגדיל את התפוחת למימדים ענקיים. באחד מפלגי המים שחצינו צמחה פעמונית בגובה של יותר ממטר, ופריחה הכחולים היו ענקיים. הגודל היה מרשים.

פיהם של החברה הפיק מרגליות. זמי אמר שלא נדבר על אנשים אלא אל אנשים. מיקי שיפרה - עם אנשים.

המשכנו במגמת עליה תוך תצפיות נוף יפות ופריחה משגעת, לרמה וולקנית משובצת אגמים. ליד "שלושת האגמים", שהגדול שבהם הוא אגם קלי (Keli), הקמנו את האוהלים. חניון הלילה היה על רצועת אדמה בין שני אגמים. סיימנו את הקמת האוהל עם רדתן של טיפות הגשם הראשונות. נכנסנו לאוהל, והקשבנו לקול תיפוף הטיפות על האוהל. עד מהרה נפל עלי נמנום. כשהתעוררתי פסק הגשם והשמים התבהרו. ההרים, הסלעים והשמיים השתקפו במי האגמים. לעת שקיעה קפאה תנועת הרוח על פני המים, הותירה אותם חלקים כראי, ואנחנו נהנינו מהשתקפות נהדרת של השקיעה במי האגם. באור אחרון אוושת הרוח יצרה אדווה על המים, ובהשתקפות, בקו שבין הסלעים הכהים לשמים הבהירים, ריצד האור במהירות. ריקוד שקיעה.

ה-22 באוגוסט התחיל בסגנון דומה. התעוררנו לתוך נוף נפלא ופסענו בעמק בתוך עשב גבוה. העשב היה רטוב ממש, וחצינו מספר פלגי מים. טיפסנו לגבעה קטנה שעליה אבנים הנראות למרחוק, המקום מקודש, ושימש בעבר כנקודת מפגש בין השבטים באזור. יאגו (Iago), הסייס הגאורגי הנפלא, הצטלב באדיקות. במקום סימנים גם לקדושת המקום בעת המודרנית – מעט שטרי כסף בקופסת פח, ובקבוק וודקה... כשהתחלנו להעפיל לכוון מעבר ההרים שהיה עלינו לחצות, הסתבר שהתמוטטות של סלעים חסמה את המעבר לסוסיים. סוסיים אינם מסוגלים להלך על בולדרים. בעודנו ממתנים שיאגו ימצא נתיב שבו הסוסיים יוכלו לעבור, החל לרדת גשם, שבמהרה התחלף לברד. כדורי הברד קיפצו על הסלעים במחול מטורף. יאגו חזר עם החלטה להתפצל: אנחנו נעבור על גל האבנים במעבר ההרים כמתוכנן, ואילו הסוסיים יאגפו ויגיעו בדרך אחרת.

העפלנו על הבולדרים אל פסגת האוכף, בגובה 3,200 מ'. הדרך עברה על שני סוגים של מסלע: סלע משקע ימי בצבע אפור-שחור, לעיתים היה זה גיר לווחי שחור (נראה דומה לציפחה), ולצידו סלע וולקני בצבע אדום. קו המפגש בין תוצרי הבלליה השונים חד. הסלעים מעוטרים בחזזיות בגווני כתומים וירוקים. כשהגענו לראש אגם קליסקלי (Kalistskali) התבהרו השמים, ואנו נהנינו מתצפית מדהימה. גבעה מרשימה בצורת חרוט התנוססה בגווני המרשימים של הסלע הגעשי, ברובו אדום אך גם לבן וצבעי ביניים. הצבע האדום בסלע הרטוב היה עז. חגיגה נהדרת של צבעים.

אכלנו ארוחת צהרים בשמש מלאה, וזכינו לשמוע מפיו של אלי רז על הגישה שלו להצלחת ים המלח (חידוש הזרימה בירדן, ולא העברת מים מים סוף).

ירדנו לשפת האגם לחניון הלילה. הסוסיים טרם הגיעו. ושוב נפתחו ארובות השמים, גשם וברד ניתכו עלינו בעוז. שגינה כשלא לקחנו איתנו את האוהל הגדול של חדר האוכל, וכך עמדנו חשופים בגשם, הצטופפנו כקבוצת פינגווינים, ורקמנו תוכניות איך לעבור את הלילה במקרה שהסוסיים לא יצליחו להגיע אלינו עם ציוד הלילה.

כל כך שמחנו כשראינו מרחוק את ראשון הסוסיים. הצלחנו להקים את המאהל בהפוגה קצרה של הגשם, ששב והתחדש מאוחר יותר. סערת הברד עיטרה את פסגתו של החרוט הטקטוני ומורדותיו בלבן.

כיוון שטרקים באזור זה עדיין אינם פופולריים, לגאורגים אין מספיק נסיון בהובלת ציוד מחנאות. במקומות אחרים, כגון בקצ'קר בטורקיה, מכניסים את הציוד לסלים, ומכסים אותם בניילון. כאן העמסת הציוד על הסוסיים נעשתה בתלית הצ'ימדינים בידיתיהם, וללא כל הגנה מפני הגשם. המשמעות היתה שהתיקים נחשפו לחיכוכים בסלעים, בין הסוסיים לבין עצמם, ולעיתים, כשגם לסוסיים היה קר ורטוב, הם לעסו את רצועות התיקים. לתיקי המטיילים נגרמו נזקים שונים, כגון קריעת רצועות, לולאות ורוכסנים. כיוון שהתיקים לא כוסו ביריעות עמידות בפני גשם, ואף טבלו במים בעת שהסוסיים חצו את הנחלים, הם נרטבו כליל. בחלק מהתיקים התכולה נרטבה, למרות שהייתה עטופה לפי ההנחיות שקיבלנו, בניילונים פנימיים. אלי רז הנחה אותנו בפגישת ההכנה להכניס את כל תוכן הצ'ימדין לשקית ניילון גדולה ועבה, בתוך התיק, כך שלא תקרע, ותגן מפני רטיבות. לצערי אני לא עקבתי אחר ההנחיות באדיקות. כשקיבלתי את התיק, מצאתי את הפצי, שהיו בתוך שקיות ניילון פשוטות, שוחים במים בתוך התיק. למזלי הרב לא סבלתי נזקים משמעותיים, ולשימחתי, מאוחר יותר, נתנה לי מיקי שקית ניילון ענקית ועבה (המשמשת את רשות שמורות הטבע לאיסוף פגרים). לטרק ראשוני בארץ כמו

גאורגיה יש הרבה יתרונות: אין עומס של תיירים, התושבים תמימים ונדיבים, המקומות אינם ממוסחרים. עם זאת, חוסר הנסיון של הצוות המארגן בטיפול בצידוד גרם לנזקים.

בנוסף סבלנו מבעיות באוכל. הבחנו בהבדלים תרבותיים בין הגאורגים לביננו, אותם ניסינו להסביר למלווינו. בגלל הקור רצינו לשתות תה חם, אולם לא הצלחנו להניע את הצוות לחמם מים שכשהגענו לחניון הלילה. עזרנו בבנית אוהל האוכל הגדול, וביקשנו מהגאורגים להעמיד את קומקומי המים על הגזיות. מלווינו ענו לנו שקודם הם רוצים להקים את האוהלים האישיים שלהם. הפער התבטא גם בכך שהגאורגים הביאו שתי גזיות ושני קומקומים לעשרים מטיילים ועוד כעשרה אנשי צוות. גם בהמשך הטיול באזורים אחרים בגאורגיה שמתאיב לב שהגאורגים לא מבינים את השקיקה שלנו לתה חם. הם אינם נוהגים לשתות תה בצורה שאנו נוהגים. לשמחתי, היו פעמים שהצלחנו להסביר את בקשתנו, וקיבלנו תה חם ללא קשר לארוחה.

בעיה נוספת, חמורה יותר, היתה מחסור באוכל. למרות שהבנתי את ההבדלים תרבותיים, לא הייתי מסוגלת להבין מדוע לא קנו עבורנו כמות אוכל מספקת. השילוב של קור ורטיבות עם מחסור באוכל היה בעייתי, והוביל להתנהגויות אנוכיות של המטיילים. למשל, כאשר נקבעה שעה לארוחת בוקר, התחילו אנשים להקדים להגיע לאוהל האוכל, והתחילו לאכול לפני השעה שנקבעה, כי ידעו שאין מספיק אוכל. אחרים נטלו הצידה את השקיות המשותפות. הגענו למצב שבו למי שהגיע בשעה שנקבעה לארוחה לא נותר אף פרור של אוכל!

לפנות הבוקר שלמחרת החל לרדת גשם. צליל תיפוף הטיפות על האוהל התנגן בצורה מרגיעה. כשהגיעה שעת ההשכמה הפך הגשם לבעיה. התארגנו בגשם, וארזנו את האוהלים כשהם ספוגים במים. יצאנו לדרך, עלינו במעלה אל מעבר ההרים בגובה 3,400 מ' בעונות נמוכה וראות לקויה, ולא יכולנו להנות מהתצפית על אגם נוסף שנראתה מבטיחה. ירדנו מעברו השני של מעבר ההרים בגשם ובבוץ. עברנו ליד מספר מופעים מרהיבים של סלעי טורורטין, סלעים שנוצרו ממינרלים שהושקעו ע"י מי נביעות (שהזכיר את פמוקלה בטורקיה). היו אלה משקעי גבס וגופרית, עם תחמוצות ברזל שצבעו את הגבס הלבן באדום. גם ערוץ הנחל היה צבוע במשקעי גבס לבנים, מעוטרים בברזל האדום.

הירידה לעמק טרוסו (Truso) היתה מסוכנת. פסענו בשביל צר על מדרון משופע בשיפוע חד, ובו קטעי גלישת קרקע בוציים. כולם נעזרו באחיזתו האיתנה של יאגו, שזכה מפיו של אלי רז לכינוי מלך ההרים. בעמק טרוסו פזורים מגדלי שמירה ואיתות עתיקים מאבן, ומבנים מבוצרים מרשימים. כאשר הגיעו פולשים היו הלוחמים מתכנסים במגדלים, מאותתים לכפרים האחרים, ובמבנים המבוצרים התקבצו הנשים, הזקנים והילדים. בכפר אבָנו (Abano) פגשנו את כלי רכב השטח, עמם נסענו לאורך ערוץ טרוסו, ופינו צפונה לעיירה קטפנצמינדה (Stepantsminda, לשעבר נקראה קזבגי, Kazbegi).

בִּסְטֶפֶנְצִמִינְדָה התארחנו בשני בתי מלון משפחתיים. זכינו לארוחה נהדרת, עליה התנפלו מורעבים (מעניין מה חשבו עלינו המארחים). את שני בתי המלון המשפחתיים מנהלים ארבעה אחים. המלון בו התאכסנתי היה מבנה דו משפחתי. בצד האחד גרה משפחה כל השנה, ובעלי הצד שלנו גרים בטביליסי, ומגיעים למלון רק בחודשי הקיץ. האחים בנו את בתי המלון כדי לשרת את התיירות הרוסית. גאורגיה היוותה בעבר עבור ברה"מ מה ששוויץ מהווה עבור אירופה. היהלום שבכתר התיירות. אולם סגירת הגבול עם רוסיה מצפון לִסְטֶפֶנְצִמִינְדָה, והיחסים המתוחים עם הרוסים, שמטו את מקור הפרנסה של העוסקים בתיירות. כיום עזבו מרבית המשפחות את סְטֶפֶנְצִמִינְדָה, והמשפחות הגרות בה מתפרנסות בדוחק מחקלאות.

בוקר של ה-24 באוגוסט היה צח ומאיר. את הצ'ימידינים שנישאו על גבי הסוסים קיבלנו רק בבוקר, ועסקנו בייבוש הצידוד. ארוחת הבוקר היתה מפנקת, וכללה תְּצִפּוּרִי נוסף גבינה חמה. התוכנית המקורית היתה להמשיך לקרחון גרגטי (Gergeti Glacier), ולישון באוהלים למרגלותיו. אולם בגלל הצידוד הרטוב הוחלט על שינוי המסלול, ולהשאר לילה נוסף במלון המשפחתי בִּסְטֶפֶנְצִמִינְדָה.

מאוחר יותר יצאנו ברגל מִסְטֶפֶנְצִמִינְדָה מערבה, חצינו את נהר תֶּרְגִי (Tergi), וטיפסנו בדרך תלולה שמתחילה בין בתי הכפר גֶרְגֶּתִי (Gergeti). הדרך עברה דרך מרבדי פריחה כחולים של תגית קווקזית, כשברקע הר קזבק המרשים (5,047 מ'), וחדרה ליער. אחרי כשעתיים של טיפוס, הגענו לפסגה שעליה שוכנת כנסיית השילוש הקדוש צִמִינְדָה סִמְבָה (Tsminda Sameba, 2,200 מ') מהמאה ה-14. בידודה של הכנסייה בין ההרים העצומים, המבנה האדיר בגובה כה רב, והנוף הפראי, מעניקים לה יופי דרמטי. בעיתות סכנה נהגו להחזיק כאן למשמרת את אוצרותיה של מְצִחְתָה, כולל הצלב של נינו הקדושה. הכנסייה מאוכלסת כיום ע"י מספר נזירים. המאפיין את הכנסיות הגאורגיות הוא המבנים הנפרדים למגדל הפעמונים ולאולם הכנסייה. הרעיון הוא להפריד את החלק הדתי של נגינת הפעמונים בקריאה לתפילה, מהחלק החברתי של חגיגת ארועים באולם הכנסייה.

כשחזרנו לִסְטֶפֶנְצִמִינְדָה יצאנו למסעדה מקומית, בכניסה לעמק סְנו (Sno). האוכל היה משובח: סלטים טעימים, שישליק חזיר, חינקלי והרבה בירה. החינקלי שהוגש היה בצורת כדור עגול גדול (שהזכיר לי את המומו הטיבטי), ממולא בבשר. ואחו (Vakho) לימד אותנו לאכול חינקלי: מחזיקים אותו בשתי הידיים

באגודלים ואצבעות, קודם נוגסים ביס קטן במעטפת הבצק, דרכו שותים את נוזלי הבשר. רק אז אוכלים את הכיסן.

בערב סיפר לנו ואחו על הפגנות העצמאות בטביליסי בסוף שנות ה-80 ותחילת שנות ה-90. הגאורגים הפגינו במשך עשרה ימים תוך שכיבה על הכביש, ללא אוכל, רק עם שתית מים. ההפגנה היתה אלימה, החיילים הרוסים היכו במ באלות וברומחים שהורכבו על הרובים.

לצידי הדרכים ראינו בתי חרושת נטושים ועזובים, ולידם בתים שוממים ומתבלים ששימשו את העובדים. את בתי החרושת הקימו הרוסים, בתקופת שלטון האימפריה הרוסית, והרוסים גם ניהלו את בתי החרושת: קנית חומרי הגלם, ומכירת המוצרים. כאשר עזבו הרוסים בשנת 1991, הפועלים לא ידעו האם להגיע לעבודה, האם יהיה מי שישלם את משכורתם, ולא הלכו לעבוד. אט אט החלו הבניינים להתבלות, חלקם נבזזו, וכיום דרושה השקעה עצומה על מנת להפעילם מחדש. המבנים הנטושים וההרוסים הם עדות לתקופת הפריחה הכלכלית של גאורגיה, ולקשיים שלה להתאושש ולקיים את עצמאותה.

את הבוקר של ה-25 באוגוסט בילינו בטיול פנורמי במורדות ההרים שממזרח לִסְטֶפְנֶצְמִינְדָה. צפינו בסְטֶפְנֶצְמִינְדָה, היושבת במעין אמפיאטרון טבעי מוקף הרים, למרגלות הר קזבק, שזהר בכיסוי השלג והקרח. אלי רז מצא עדות לכך כי אנו על סלעי גיר, אבנים בעלות חורים מרובעים ריקים. החורים מעידים על כך שזהו סלע גיר בו התגבש מלח שצורת הגביש שלו ריבועית. אחרי שנמס המלח, נותרו רק החורים המרובעים. כשחזרנו, ארוחת הצהרים במלון היתה עשירה ונהדרת: חביתה עם נקניק, תפוחי אדמה מטוגנים, סלט ירקות, סלט כרוב ודג כבוש.

2.2 טרקים בחבסוֹרְתִי

אחר הצהרים עלינו על טרנזיטים שלקחו אותנו לאורך עמק הנהר קֶנו, עד לכפר ז'וּתָה (Juta). משם עלינו לאורך נחל צ'אוּחִי (Chaukhi). הדרך הובילה לעמק קסום. משני צידי מדרונות ירוקים מכוסים בעשב רך ומלטף, באמצע זורם נחל שזוף, פה ושם מבצבצים פרחים בכחול, ורוד ולבן. בקצה העמק מזדקק גוש גרניט אפור וקרח, הר צ'אוּחִי (3,800 מ'). קרני השמש נשברו במי הנחל ובהקו, וציל זרימת המים השלים את התמונה הפסטורלית. אט אט התפזרו העננים, וקרני השמש צבעו את העשב העוטף את פני הקרקע הגבעיים בגוונים עשירים ירוקים. הגענו למקום חניון הלילה שלנו, והקמנו את המאהל למרגלות הר צ'אוּחִי, לרגלי גל אבנים ענק של מורנה עתיקה.

התעוררנו בבוקר שלמחרת לבקעה שטופת שמש. כיוון שנשארנו במקום לילה נוסף, לא היה צריך להתקפל ולארוז. העפלנו בנינוחות אל פיסת הר שניִדְזָה (3,200 מ', Shanidze) שהתנשא מעל המאהל שלנו לצד הצ'אוּחִי. שטיח עשב סמיך עטף את חמוקי מדרונות ההרים. השמש חיממה אותנו, והתענגנו מהקסם. מראות הנוף היו מרהיבים ומשתנים, כשצל העננים נע וחלף על המצלעות הירוקות והאגם הקטן הסמוך. למטה אוהלים נראו כה קטנים. מההר ירדנו חזרה לבילוי לילה נוסף במאהל. רחצנו במי האגם הקרים, והתפרקדנו על הדשא כל אחר הצהרים.

בבוקר ה-27 באוגוסט יצאנו לטרק במעלה נחל צ'אוּחִי. מסלול נהדר, מלווה כל העת במראות המרשימים של קירות הסלע הזקופים הבראשיתיים, החוסמים את העמק. הטיפוס התלול הסתיים באוכף בגובה של כ-3,300 מ', מעברו ירדנו על דרדרת, בדרך תלולה מאד, לעמק. מולנו ביצצו מתחת לעננים הנמוכים קרחון ומורנה, שגלשו מטה בעוצמה קדמונית. בהמשך המורנה, בתוך שברי הסלע הגדולים, ביצצו שתי בריכות בצבע טורקיז. ההליכה לאורך העמק הביאה אותנו לכפר רוֹשְׁקָה (Roshka). ברוֹשְׁקָה התאכסנו ואכלנו בבת מקומיים. קבלת הפנים המקומית היתה יוצאת דופן בעוצמתה. אנשים ישירים, טובי מזג, לבביים ומלאי חיים. למשפחה בבית בו התארחנו מכוורת, ואנו כוודנו בתה מנטה מהביל ודבש בטעם מדהים. שתינו עוד ועוד, וליקנו כמויות של דבש. אבי המשפחה צלם, ואת הקירות מעטרות תמונות מרהיבות של המשפחה, תאומות בשדה פורח, ילד בשדה פרחים, ותמונות של אתרים שונים בגאורגיה.

למחרת ירדנו מרוֹשְׁקָה דרך חלקות שדה קצרות, מעוטרות בערימות חציר. הדרך המשיכה לרדת בשביל יער יפה, עשיר בשיחי פטל ועצי שזיף בר חמצמצים מעט, אל עמק הנהר אַרְגוּוי-חַבְסוֹרְתִי. שם פגשנו את כלי הרכב שהסיעו אותנו בדרך נופית יפה, בנתיב הררי היסטורי, עליו שמרו כפרי מצודות. כיום הכפרים נטושים חלקית או לגמרי. ביקרנו בכפר המבוצר שתילי (Shatili). נדהמנו למצוא במגדל הראשי בית הארחה שחדריו שוחזרו, והמארח תרמילאים. את בית הארחה מפעיל שלוה אברמישוילי. כשתמהנו לגבי שמו, הוא ענה לנו בחיוך שאבותיו הגיעו מישראל, והוא יודע את משמעות שמו בעברית. ביקשנו לשתות תה, ונענינו בחום

ובשמחה. כשביקשנו לשלם, שלווח לא היה מוכן לקבל כסף תמורת ספל תה. במקום אוירה נהדרת (פרטי) התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15).

אחרי ארוחת צהרים על גבעה מול שתילי, הלכנו לבית קברות עתיק ומעניין. השלדים שבו מונחים על דרגשים, בתוך בית אבן עילי. הגיר הלווחי מזדקר אל על לצידו הנהר בזווית מאונכות. אלי רז הסביר שבאזור זה מתגלים מופעים מרשימים של הקימוט האלפיני, בו נדחקות, מתקפלות וצוללות השכבות הישר אל תוך פנים כדור הארץ. המשכנו בנסיעה למוטסו (Mutso), אף הוא כפר מבוצר. מיקומו המרשים בראש גבעה, ביחד עם מזג האויר האפורי, שידרו עוצמה ונופך מסתורין של ימים עתיקים. ממוטסו הלכנו לכפרון ארדוטי (Ardoti), שמתחתיו הקמנו את המחנה. חיילי משמר הגבול בדקו את דרכוננו, בגלל הקירבה לגבול עם צ'צ'ניה.

זעקתנו על המחסור באוכל נשאה פרי. בארוחת הערב ולמחרת בבוקר היה מספיק אוכל. אלי טען שהשינוי היה בעקבות מחאותיו.

ב-29 באוגוסט, על בטן מלאה, יצאנו לטרק האחרון. מארדוטי עלינו בשביל יפהפה שטיפס במתינות לצד הנחל. הגענו לכפר חקבו תחתית (Kvemo Khakhabo), בו גר זוג זקנים. כווננו בלחם טרי שאך נאפה, חמאה וגבינה מתוצרת מקומית. האישה הדגימה לנו את עבודת המחבצה, המונעת בזרם מים. בני הזוג סיפרו לנו שהם מכינים חריצי גבינה, ולפני החורף הם שולחים את כל תוצרתם לטביליסי. המשכנו בדרכנו בעליה, וחלפנו על פני חקבו עילית (Zemo Khakhabo), בו גר רווק אחד. הדרך חצתה מספר פעמים את הפלגים הסוערים של הנחל, ויאגו סייע בזרוע אדירה בחצייתם. כשפעם אחת התמהמהתי, הוא קטף אותי, נשא אותי בזרועותיו, והעביר אותי לצד השני. אכן מלך ההרים. מזג האויר הפך אפורי, והגשם החל לרדת. עברנו אוכף הרים, וגלשנו אל העמק בגשם בלתי פוסק. בגלל הגשם אפילו לא עצרנו לאכול צהרים, ואל כלי הרכב שהמתינו לנו הגענו רטובים.

הדרך חזרה גלשה דרומה בנוף הפראי של הקווקז הגבוה. חלפנו על פני אגם אנגורי, ובכך השלמנו טיול מעגלי. לאחר נסיעה של כשלוש שעות, הגענו לאכסניה בכפר סוליו (Svalivi), שבה היינו אמורים להתאכסן בליה האחרון של הטרק המאורגן. באכסניה מצאנו חדרים ל-4 ו-5 אנשים במיטות קומתיים, חדר מקלחת ושירותים אחד לכל המלון, משותף לגברים ונשים, במצב תחזוקה ירוד ביותר. הכניסה לאכסניה זו בסוף טיול ארוך ומפרך, שינה באוהלים, תזונה לקויה במשך כעשרה ימים, ויום של הליכה בגשם, גרמה לכולנו עגמת נפש רבה והביאה אותנו להחלטה שלא להתאכסן במקום זה. ואכן, בשל "מרד" זה והשתדלויות של אלי רז, העביר אותנו ממוקה, המארגן הגאורגי (פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15), למלון ברמה טובה בטביליסי, מלון [Prestige](#).

בבוקר ה-30 באוגוסט טיילנו עם מדריכה מקומית ברחובות טביליסי. פסענו בשדרות רוסתולי (Rustaveli), והגענו לנקודת תצפית מרשימה על העיר. טביליסי מוקפת מכל עבריה גבעות דרמטיות והרים המתנשאים במרחק, והיא בנויה לגדות הנהר מטקוורי. ביקרנו בבית הכנסת הגדול, וקינחנו בארוחה במסעדת תמדה (Tamada, פרושו ראש השולחן ומנהל הטקס). כאשר המשפחה הגאורגית מתכנסת בארועים חגיגיים, מהווה האוכל את מרכז ההווה הביתית. יחסים טקסיים מורכבים באים לידי ביטוי בסעודה גאורגית חגיגית, הנקראת סופרה (Supra, מפת שולחן). בראש השולחן יושב התמדה, שמברך ומזמין את כל האחרים להרים כוסיות ולשתות לחיים. הרמת הכוסית ארוכה ומאולתרת, והארוחה לא מתחילה לפני שכולם שותים זה לחיי זה. גם במהלך הארוחה נמשכים השתיה והברכות. ארוחה שכזו נמשכת בד"כ שעות רבות (חמש שעות לפחות), ומחייבת (לפחות את הגברים שבחבורה) בשתייה כיד המלך. לאחר מבחר של מנות קרות, מובאים אל השולחן שתיים או שלוש מנות עיקריות חמות, ולבסוף גם מיני קינוחים. נשמע כמו משתה אמיתי, שלצד לא הזדמן לי לחוות בביקורי בגאורגיה.

אחה"צ נפרדנו מחברינו שטסו חזרה לישראל, כשהחל לרדת גשם.

3. טיול עצמאי

3.1 טרקים בסוונטי עילית

במהלך הטרק המאורגן ניסינו לברר איך להגיע לסוונטי עילית. ואחו הציע טיול ג'יפים מטביליסי למסטיה. הרעיון לא מצא חן בעיני מהרבה סיבות. הדרך משובשת וארוכה מאד, יותר מ-12 שעות נסיעה; מזג האויר באזורים הנמוכים חם ולח, ורציתי לעבור אותם במהירות; ביזבז של יום וחצי לכל כיוון נסיעה, עם עלות גבוהה של השכרת רכב ונהג; ובעיקר – חוסר גמישות בטרקים בסוונטי בגלל הרכב הצמוד. שקלנו טיסה, אולם ממוקה דיווח לנו שאין טיסות מטביליסי למסטיה בימים המבוקשים.

לשמחתי, שומו, ישי ואביב גילו גמישות נהדרת. כשהעלנו את האפשרות של נסיעה ברכבת, ישי דאג שמזקה יקנה לנו כרטיסי נסיעה, עוד באותו הלילה, מטביליסי לזוגידי (Zugdidi). התקשרתי לדוד, מדריך נהדר ממקטיה, דובר אנגלית (פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15), וביחד קבענו את מסלול הטיול ומקומות הארוח בקוונטי.

רכבת הלילה יצאה בדיוק בזמן (21:30, 30 באוגוסט). התארגנו בחדר פרטי ובו ארבעה דרגשי שינה, בשתי קומות. למחרת העיר אותנו הכרטיסן עשר דקות לפני הגעת הרכבת בדיוק בזמן המתוכנן, 05:31. בלילה היה חם, אך ללא ספק היתה נסיעה זו עדיפה על פני נסיעה ביום.

בתחנת הרכבת מצאנו מרשוטקה למקטיה, שלקחה אותנו למזרי (Mazeri). המתנו בזוגידי כשעתיים, כדי לאסוף חבילות של אשתו של הנהג שנסעה עימנו, לפני שיצאנו לדרך. כבישי זוגידי ופרבריה היו מלאים בחיות בית: פרות, חזירים וסוסים. חיות הבית המשיכו להתנהל בטבעיות כשהרכב התקרב. היום היה נפלא. השמש זרחה, השמים הכחולים היו זרועים בפלומת עננים.

הכביש התפתל לצידי נהר אנגורי (Enguri), ומסכר אנגורי התפתל מאגר ג'רי (Jvari) המאורך. מי המאגר היו בצבע טורקיז מדהים. כסות המדרונות התחלפה משטיח העשב בדרום אוקטיה וחבסוּרְתִי במזרח הקווקז הגדול, ליער עבות במרכזו. היערות היו צבועים באינסוף גוונים ירוקים עמוקים, ושידרו עוצמה רבה. טל הבוקר נצץ על העלים, שמים כחולים ממעל, ומי טורקיז במאגר המפותל. קילומטרים רבים נסענו מבלי לעבור אף ישוב. עצרנו בפונדק דרכים, וטעמנו מהקובדרי (Kubdari) הקוונטי, מאפה כמו חצ'פורי הממולא בבשר.

הדרך המשיכה לטפס לקוונטי עלית, והפכה יותר ויותר משובשת. הדרך היתה נהדרת, יערות הגשם התחלפו בסביבת צמחייה אלפינית, הנחלים והנהרות ניקזו כמויות מים נכבדות. הנוף השתנה בהדרגה ממסלע מטמורפי לסלעי גרניט, וההרים נעשו דרמטיים יותר. ככל שעלינו נגלו לעינינו יותר ויותר פסגות וצוקים. באחד הגשרים מעל לנהר עצרה המרשוטקה, וירדנו למלא את הבקבוקים במים מינרליים טבעיים מוגזים. למים טעם קל של גופרית, וטעמם מעודן ונפלא.

קוונטי יפיפה, פראית ומסתורית, והיא נמצאת באזור מבודד, חבויה בהרי הקווקז. הסוונים, תושביה המבודדים, מדברים בשפה שונה (סוונורי), שאינה מובנת לגאורגים משאר חלקי המדינה, ומחזיקים במנהגים ופולחנים משלהם. סמליה של קוונטי הם מגדלי אבן שנועדו להגן על תושביה, מגדלים שהפכו לחלק בלתי נפרד מאורח החיים ההרי. במגדלים התגוררו כפרים שלמים בעינות מצוקה, כשפלטו לכאן אויבים, וגם במהלך סכסוכים פנימיים ובין-שבטיים. את תושבי קוונטי מעולם לא דיכא שליט כלשהו, גם בתקופת השלטון הסובייטי שימרו התושבים את אורחות חייהם הפראיים. קוונטי הוא האזור המיושב הגבוה ביותר באירופה, בגובה של 2,000 מ', מוקף פסגות המתנשאות ל-5,000 מ'. האזור כולו ירוק מאד, וההרים המושלים בנופה של קוונטי מעוטרים בקרחונים, פסגותיהם ציוריות, והם נחתכים על ידי מעוקים עמוקים. בניגוד להרי האלפים הממוסחרים, נותרו הרי הקווקז בתוליים.

הדרך מזוגידי למזרי ארכה חמש שעות, עם הפסקות לעישון סיגריות, שרותים ושתיית מים. תנאי הדרך אינם נוחים, אך אינם קשים מדי.

התארחנו בבית בביץ' (Babich) בכפר בצ'ו (Becho) הסמוך למזרי. הרווינו את צמאוננו במשקה דובדבנים טבעי, ונגסנו בתפוחי העץ העסיסיים שצמחו בחצר הבית. כשהגענו עסק בביץ' בטיפול בכוורות, והדבורים הנועסות זמזמו מכל עבר. מאוחר יותר הדבורים נרגעו, ואנו ליקקנו דבש מקומי בטעם נפלא. חברי למסע ההיפר-אקטיביים יצאו לטייל, ואני התענגתי מהאווירה הפסטורלית. הכפר שקט, קירקור תרנגולות, נהמת חזירים, פה ושם נביחת כלב, פרות וסוסים בשדות אינסופיים של עשב ירוק. בקוונטי האדמה מעובדת בכוח ידיים ובעזרת שוורים. אין בקוונטי מכונות חקלאיות. את האדמה מדשנים בזבל אורגני, ובזכות האקלים המיוחד, לא משתמשים בכימיקלים. התוצרת החקלאית אקולוגית טהורה. המקומיים מחליפים ביניהם תוצרת חקלאית. רוב התושבים מתפרנסים מגידול בקר, וחלקם מגדלים גזע ייחודי של חזירים, שהם בר-למצחה. הסוסים משמשים כאמצעי התובלה העיקרי בקוונטי.

התבוננתי בשמים הכחולים והשמש החמה המלטפת. החלטתי שתם עידן הגשם, הקור והרטיבות, ומעכשיו מצפה לנו מזג אויר מדהים במקום משגע. היה נפלא כאשר בביץ' חיזק את תחושתי וחיווה את דעתו שאחרי שבוע של גשם ללא הפסקה, התהפך מזג האויר, ועכשיו צפויים ימים של שמש.

ארוחת הערב שהוגשה לנו היתה עשירה ונהדרת. חצ'פורי מהתנור, לחם, חמאה, גבינה לבנה מלוחה, סלט ירקות נפלא, תפוחי אדמה מטוגנים, מקרוני בחלב מתוק, תירס מבושל, דבש ותה. בעלת הבית הסבירה לנו שאת הגבינה לחצ'פורי היא מייצרת מערבוב של חלב ופפסין (Pepsin). הפפסין ממצג את החלב לגבינה. גבינה כזו היא פחות איכותית, כיוון שלא הבשילה, אך טעמה של גבינה חמה תמיד נפלא.

הגאורגים חיים בבתים גדולים ומסורתיים, ובדרך כלל מתגוררים יחד באותו בית שלושה דורות או יותר. בבית בְּבִיץ' גרים הסבא, בנו, כלתו ונכדיו. בְּבִיץ' הוא כינוי שנתנה לסבא אחותו, כשהיו ילדים. מאז דבק השם והפך לכינוי של המשפחה. שמו האמיתי של בְּבִיץ' הוא ioio צְרְדְּיָאני. בְּבִיץ' היה שותפו של מיכאיל חירגיאני (Mikheil Khergiani) ממְקֶטְיָה בטיפוס הרים בכל הרי ברה"מ, הפאמיר, הר לנין, בצ'כיה ועוד. להר אושְבָה (Ushba) הסמוך טיפסו שבע פעמים, מכיוונים שונים. בשנת 1956 זכו במדליה על טיפוס של 21 פסגות ב-20 יום.

השהות בסְוֶנְטִי היתה נהדרת, וסיפקה את החוויה המופלאה של המפגש עם התושבים, חקלאים המנותקים משאר העולם. עטופים בחום האנושי, הרהרתי בהכנסת האורחים הנהדרת של הגאורגים, הכנסת האורחים החמה של הלאים, ועוד אנשים נהדרים שפגשתי בטרקים קודמים במקומות נידחים. דומה, שאנשים שחיים בבידוד, או בגלל תנאים פיזיים, כגון רכסי הרים קשים למעבר, או בגלל מצב פוליטי רגיש שמרתיע מבקרים, כל כך שמחים כשמגיעים אורחים, שהם יוצאים מגדרם. במקומות כאלה אני מגלה חיים פשוטים, לא מוצאת חומרנות, אלא הרבה ובעיקר יחסי אנוש.

עייפם ורצוצים אחרי הלינה הקצרה ברכבת בלילה הקודם הלכנו לישון.

בוקרו של יום שבת, ה-1 בספטמבר, היה נפלא. השמש האירה כלהבה ענן מעל פיסגת אושְבָה. אט אט האירו קרניה את מדרונות ההרים הירוקים. התרנגול קירקר, וריח עשיר של לחם שנאפה מילא את אפי.

אחרי ארוחת בוקר עשירה וטעימה, יצאנו לטייל עם ג'ורגי (Giorgi), למפל שלמרגלות הר מְזְרִי. הדרך חצתה את השדות, בהם עמלו החקלאים לאסוף את החציר, הובילה לאורך נהר שוצף, ונכנסה ליער מכושף, כמו באגדות. בעקבות השבוע הגשום שחלף יצאו פטריות נהדרות, בכל מיני צורות, גדלים וצבעים. פטריות אדומות עם נקודות לבנות, כתומות, צהובות, חומות ולבנות. מקבצים מדהימים קישטו את אדמת היער.

אזור סְוֶנְטִי שופע נביעות עשירות במינרלים, הצובעים את סלעי האזור בגוון חלודה, ונותנים למים טעם של סודה. בכל מעיין כזה מילאנו את בקבוקינו במי שתיה צוננים.

עצי היער המחטני עשירים בשרף, מסביר ג'ורגי ושומו מתרגם. המקומיים קוצצים בגרזן גזרי עץ מהגזעים, ומשתמשים בהם לבעירה. מכיוון שגזר עץ כזה רווי בשרף, הוא מתלקח במהירות.

הרהרתי בתרומה הנפלאה של נוכחותו של שומו. בנוסף לאישיותו הנעימה, התנהגותו העדינה והכבוד שהוא מפגין כלפי המקומיים, השליטה שלו בשפה הרוסית שמשה כתקשורת היחידה שלנו עם בעלי המקום (שומו חי בברה"מ עד לגיל 14). כמעט כל הגאורגים הבוגרים הם דוברי רוסית, בנוסף לגאורגית וסוונורית.

ראינו נהר של אבנים, שאותם סחבה מפולת שלגים בשנת 1985. כיוון המפולת הוא כלפי הכפר, שבדרך נס פונה בירידה לקראת סופו ב-90 מעלות אל מחוץ לכפר. הכפר ניצל, ורק שני מבנים שהיו ריקים נהרסו כליל.

התקרבונו אל המפל שלמרגלות הר מְזְרִי. המים נראו כמו מזנקים בהילוך איטי מראש הסלע, רועשים ושוצפים. תאוותנו להתקרב עד למרגלות המפל לא היתה כדאית: נרטבנו מרסיסי מים, והיה לנו קר ממשבי הרוח שגלשו עם המים במפל. חיילי משמר הגבול בדקו את דרכונו, בגלל הקירבה לגבול הרוסי.

בדרכנו חזרה פסענו בשבילי יער נהדרים עמוסי גרגירים ופירות יער: תות בר, פטל שחור, פטל אדום ואוכמניות. מילאנו את פינו בפירות העסיסיים והמתוקים.

בערב התרחצנו בחדר האמבטיה של המשפחה. בחדר הקטן יש אמבטיה, וזרימה בלתי פוסקת של מים קרים מצינור. מלאנו מים חמים בדליים, מהלנו בקרים, והזנו אותם על גופנו באמצעות ספל גדול מפח. כיוון שאין מחסור במים (אם כי אין לבזבז את חומר הבעירה), התקרצפנו בסבון. השרותים של המשפחה נמצאים במבנה נפרד בחצר.

בבוקר ה-2 לספטמבר התעוררנו מוקדם, מוכנים לחצות מעבר הרים בדרך לְמֶקֶטְיָה. חיכינו לג'ורגי שעה וחצי. כשהתעורר הוא לא מצא את סוסתו, והמתין לאור ראשון כדי לחפשה. בשעה 7:30 יצאנו לדרך, כשעל הסוסה העמסנו את הצימידים. עלינו צפונה לכיוון הר אושְבָה באור שחרית רך ומלטף. המדרונות מלאו בסתווניות ברוד עמוק, וכרכום חלמוני בצהוב עז. העשב רחש חיים, צרצרים וחרגולים ניתרו באוויר. השמש עשתה טוב לכולם. ארבע שעות העפלו במדרון תלול אל מעבר ההרים גולי (Guli Pass). במעבר ההרים התיישבנו בשקע

ירוק, וסעדנו את ליבנו. ג'ורגי הביא עימו סלט פטריות שאמו הכינה מפטריות שאסף אתמול, חצ'פורי, מלפפונים, מלח קוונטי (תערובת ייחודית), ולחם טרי מדהים בטעמו. אביב הכין לנו תה, אליו ג'ורגי הוסיף פירות של ורד הבר ועלי פטל.

המשכנו בדרכנו בירידה ממעבר ההרים מזרחה לכיוון מֶסְטִיָה. ג'ורגי הוביל אותנו עם סוסותו בשבילים צרים מאד על מדרונות תלולים מאד. התקדמתי באיטיות מתוך חשש להחליק לתהום של מאות מטרים. לפתע ג'ורגי והסוסה נעלמים! הבחנו בעשב רמוס לכל אורך המדרון התלול כ-150 מ'... ואז ראינו את ג'ורגי והסוסה למטה, עומדים במימי הנהר הקרים. יותר מאוחר סיפר לנו ג'ורגי שהסוסה בעטה באבן, איבדה אחיזה, ונפלה. ג'ורגי ניסה למשוך אותה, אולם כוחו לא עמד לו. הסוסה התדרדרה לערוץ, והתיקים שלנו התפזרו. הסוסה נעצרה בנחל שבתחתית הערוץ. ג'ורגי ירד אליה וניסה למשוך אותה אל מחוץ למים הקפואים, היא נעמדה על רגליה אך סרבה לזוז.

ג'ורגי היה המום ומבלבל. הוא נטל את התיק של שומו שהוא גם תרמיל גב, וטיפס חזרה אלינו. אביב העמיס על עצמו גם את התרמיל של ג'ורגי. המשכנו בדרך מסוכנת מאד, שאין סיכוי שהסוסה יכלה להמשיך בה. ישי התדרדר כמה מטרים ונחבל. עלינו בצד השני של המדרון, והגענו לשביל נוח. בדיעבד הסתבר שג'ורגי, חסר הנסיון, חתך למעבר ההרים מוקדם מדי. היה עלינו להמשיך גבוה יותר, וכך היינו מגיעים לעברו השני של הערוץ העמוק שאליו התדרדרה הסוסה. למזלנו ג'ורגי קבע עם דוד לפגוש אותנו לא רחוק משם, וכשהגענו, אביו של דוד כבר חיכה לנו עם ג'יפ, מעודכן לגבי נפילת הסוסה.

ג'ורגי חזר לסוסה עם אביו של דוד, הם בדקו את הסוסה, ולדעתם הסוסה לא שברה את רגליה, אלא נשרטה, שברה צלע, וסבלה מבלבול. הטיפול בצלע שבורה, כמו אצל בני אדם, הוא מנוחה. ג'ורגי השאיר במקום את הסוסה, ותיכנן לחזור אליה למחרת יחד עם אחיו. ג'ורגי הוא סטודנט בטביליסי, ואחיו הוא החקלאי שמטפל בסוסים. ג'ורגי ואביו של דוד חזרו אלינו עם התיקים שלנו.

עלינו על הג'יפ ונסענו למֶסְטִיָה לביתו של דוד. הבית מקסים (פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15). החדרים נהדרים, מקלחת עם מים חמים ללא הגבלה, ואף איפשרו לנו להשתמש במכונת הכביסה כדי לכבס את בגדינו המלוכלכים. קיבלנו ארוחה עשירה ונהדרת.

ביום שני, ה-3 בספטמבר קמנו מאוחר, והתכבדנו בארוחה משובחת. שומו וישי קראו בספר [Walking in the Caucasus Georgia](#), והחלטנו לצאת את תחנת הטלויזיה, הנמצאת בפסגת אחת הגבעות.

מֶסְטִיָה נמצאת בתוך עמק ענק, שמסביבו הרים גבוהים ומושלגים: מצפון הר אושבה (4,700 מ'), ממערב הטֶטְנולְדי (Tetnuli), בדרום-מזרח (4,867 מ') ומאחוריו השַחַרָה (Shkhara, 5,068 מ'), בדרום-מזרח רכס קוונטי ופיסגת לַיְלָה (Laila, 4,008 מ'). הרי הקווקז האדירים לבשו גוונים של תכול השמים, ירוק הצומח, וביניהם פסגות לבנות עד. מֶסְטִיָה, הבירה המנהלית של המחוז, היא למעשה מקבץ של ארבעה כפרים, שמגדליהם מעטרים את מדרונות ההרים. נהר מֶסְטִיָה (Mestiachala) חוצה את העיירה לשניים. הגבעה שעליה נמצאת תחנת הטלויזיה ממוקמת במרכז העמק הענק.

דרך עפר טובה יוצאת ממֶסְטִיָה, ואנו טיפסנו בה וספגנו את מראות המגדלים הפזורים בין בתי הכפרים, על רקע העמק המוריק והפסגות המלבינות משני קצותיו – הטֶטְנולְדי והאושבה. משאית חקלאית שהיתה בדרכה לאסוף שחת אספה אותנו, וקיפצנו על מרכבה כברת דרך, יחד עם הסבתא, הכלב, הנכדה והדוד. כשירדנו מהמשאית, עלינו בשביל המסומן באדום ולבן, העובר מתחת לקו המתח העולה לתחנת הטלויזיה. לצדי השביל שיחי פטל ואוכמניות, ואנו אכלנו מלוא הפה מהפירות המתוקים והעסיסיים. בשלב מסוים איבדנו את השביל, וטיפסנו מבעד לסבך צפוף של שיחי רודודנדרון, עצים ושרכים ענקיים. השיטה היתה לאחוז בענפי הרודודנדרון, ולמשוך את הגוף. משיכת הגוף דרשה מאמץ ניכר, כדי להאבק בלפיתה של ענפי הרודודנדרון. לשמחתנו לא היינו רחוקים מהפסגה, והמאבק הסתיים אחרי כשעה וחצי.

בפסגה נהנינו ממראה מרהיב של הרכסים המושלגים מכל עבר, בתי הכפרים פזורים בעמקים, ומי הנהרות מתנוצצים בשמש. בצל אחד העצים אכלנו את הארוחה שלקחנו איתנו, וירדנו הפעם בדרך העפר. לקראת סופה עלינו על ג'יפ מהודר, שהחזיר אותנו למֶסְטִיָה. בעליו של הג'יפ הוא אדם עשיר, בונה מלונות ומתכנן לבנות בקתות לתיירים באזור.

בחצר ביתו של דוד נמצא מגדל השמירה העתיק, מהמאה ה-12, שנותר שלם לגמרי על כל ארבע קומותיו. טיפסנו מקומה לקומה באמצעות סולמות. לאחר מכן יצאנו לשוטט ברחובות מֶסְטִיָה. בחצרות הבתים צומחים

עצים עמוסי פרי: תפוחים, אגסים, שזיפים, אגוזי מלך ודובדבנים, שנראה כי איש אינו קוטף מהם. לשאלתנו ענה אביו של דוד כי גודלם הקטן מתאים בעיקר לייצור משקאות אלכוהוליים ובישול ריבות. בכל מקום שביקשנו יכולנו לקטוף מהם כאוות נפשנו. שאלנו את דוד על עור הדוב השלם התלוי בחדר האוכל בביתו. דוד סיפר לנו שלפני חמש שנים נכנס אליהם הביתה דוב, שתה כמות גדולה של יין תפוחים, השתכר והשתולל. אז הרג אותו אביו של דוד.

דוד התקשר לג'ורגי, והתעדכן שג'ורגי הגיע עם אחיו לסוסה למחרת, ומצאו אותה במקום אחר. היה מעודד להבין שהסוסה זזה, אולם היה עצוב כשהם גילו שהסוסה נפלה שוב. מאחר והם מצאו אותה במקום עשיר בעשב ומים, הם החליטו להשאיר אותה שם כמה ימים עד שתתאושש, לפני שיקחו אותה הביתה.

בבוקר ה-4 בספטמבר נסענו עם אבא של דוד לקרחון צ'לתי (Chalati Glacier). הדרך היתה משובשת וקופצנית. בסופה קיבלנו תעודת מעבר מחיילי משמר הגבול במקום, ונכנסנו ליער מלא בתותים. עד מהרה טיפסנו בשביל על דרדרת של סחופת הקרחונים. הגענו לקצה הקרחון, בו פעורה מערה כחולה ממנה נובע הנהר בשצף קצף. המראה מרהיב. הקרחון נמצא בתנועה מתמדת, וכל הזמן נופלות אבנים.

אחרי ארוחת צהרים דשנה ונהדרת חזרה בבית, ערכנו ביקור במוזיאון האתנוגרפי של מְסֵטֶה שבו שפע מוצגים שנתגלו בֶסֶוֹנְטִי, כלי עבודה החל מתקופת הברונזה, אוצר ספרי קודש, תשמישי קדושה, איקונות והעתקי פרסקאות מכנסיות באזור, ואוצרות אומנות. בשל בידודה של סְוֶנְטִי, הועברו לכאן למשמרת במשך מאות שנים איקונות, יצירות וחפצי אומנות דתיים מכל רחבי המדינה, בכל פעם שפלש לגאורגיה אויב אכזר.

יצאנו עם דוד ואביו אל אושגולי (Ushguli), בדרך משובשת מאד במעלה נהר האנגורי, העוברת מעל קניונים עמוקים ומעברים צרים. אביו של דוד שלט היטב בג'יפ בנהיגה הקשה. וכך, למרות שהדרך מלאה במהמורות, הנופים נסכו בה רומנטיות. הדרך חצתה כפרים קטנים, שרבים מתושביהם מגיעים אל בתי האבן המתפוררים רק בקיץ, ומתקיימים בדוחק מחקלאות זעירה.

עצרנו בכנסיית סנט ג'ורג' שבכפר נקיפרי (Nakipari). הכנסייה עתיקה, מהמאה הרביעית, וקירותיה מקושטים בפרסקאות מרשימים מתחילת המאה ה-12, של ישו, השליחים וסיפורים נוספים מהברית החדשה. היה מדהים לזהות כאן בגודל טבעי ומרשים את העתקי הפרסקאות אותם ראינו אך לפני שעה קלה במוזיאון. הכנסייה שמורה במצב טוב ומשמשת גם כעת את התושבים. בחצר הכנסייה חגגו תושבים באוכל ומשקה. האיש הלבבי והנחמד וז'ה (Vozha Pirveli) שהכניס אותנו לכנסייה, כיבד אותנו בצ'צ'ה, הוודקה הגאורגית.

הזהות הנוצרית בולטת מאד אצל הגאורגים. בכל פעם שהגאורגים רואים כנסייה או צלב, בין אם הם צועדים ברחוב או יושבים במכונית, הם נוהגים להצטלב שלוש פעמים. ברחבי גאורגיה פזורים אינספור כנסיות, קתדרלות ומנזרים, בערים, בכפרים ובפסגות הגבעות וההרים.

בדרך סיפר לנו דוד אגדות. טְטֶנְוֶלְדִי פרושו לבן בסוונורי, על שום פסגת ההר הלבנה. אושְבֶה וְטְטֶנְוֶלְדִי היו מאוהבים, אך כיוון שהיו קרובי משפחה, לא יכלו להנשא. לכן הם החליטו להפוך להרים, ונשבעו להביט לעד האחד בפני השני. אולם קרובי המשפחה הפכו ענבים, והם לעיתים מכסים את פסגת האושְבֶה ולעיתים את טְטֶנְוֶלְדִי, וכך לא יכולים אושְבֶה וְטְטֶנְוֶלְדִי למלא את שבועתם.

הדרך מזרחה התפתלת לאורך נהר האנגורי. כאשר עברנו ליד מגדל שונה, הבנוי בתוך הנהר, סיפר לנו דוד שהיתה נערה, אשר התאהבה בצייד. היא ביקשה ממנו ללכת להר שְחֶרָה ולצוד עבורה. הצייד נפל מההר ומת. הנערה ישבה על אבן בנהר ובכתה, וחיכתה שנהר האנגורי יביא אליה את גופתו. ולכן אביה בנה עבורה מגדל, השונה ממגדלי השמירה האחרים, והיא חיה במגדל עד מותה, מחכה לאהובה.

לעת שקיעה הגענו לפאתי אושגולי. קרניה הישירות והארוכות האחרונות של השמש ליטפו את שפע מגדלי השמירה ובתי האבן בכפר העתיק הראשון, צבעו אותם בגוונים נפלאים ומכושפים, ועטפו הכל בקסם עצום. גם אושגולי היא מקבץ של ארבעה כפרים. באושגולי יותר מ-20 מגדלים עתיקים. בראש הגבעה מתנוססים שני מגדלים שהוו את משכן הקיץ של המלכה תמר (ששלטה בתקופת הפריחה של גאורגיה במאה ה-12), ובעיירה נמצא מגדל מגורים ששימש כמבצר החורף של המלכה. אושגולי רשומה כאתר מורשת עולמית של אונסקו.

הג'יפ התקדם ונכנס באיטיות בין סמטאות האבן הצרות של הכפר ז'יביאני (2,100 מ'), ונכנס לחצרו של בית ישן ומקסים, שבו גרה משפחה נהדרת. בבית, בו התגוררה המשפחה מהמאה ה-12, גרים כיום

הסבא, Givi Ratiani, הסבתא והדוד (פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15). בקיץ מתארכת אצלם משפחתו של בנם, המגיעה מטביליסי. אולגי (Olegi), לשעבר אלוף ברה"מ בג'ודו, כיום מנהל חנות למוצרי צריכה, אישתו נינו (Nino), רופאת ילדים, תמר בת ה-10, ג'ורגי ונ'קה. אולגי סיפר לנו שהוא הכיר את נינו בבי"ס במְסֵטְיָה (נינו מְסֵטְיָה), יחד איתה ברח במכונית, ואח"כ אביו אירגן לו את המשך הבריחה בטיסה ממְסֵטְיָה.

אושגולי הוא ישוב הקבע הגבוה ביותר באירופה, למרגלות הר שַחְרָה שהוא ההר הגבוה ביותר בגאורגיה, והשני בגובהו בקווקז. המקום מנותק רוב ימות השנה. בשנת 1987 היה חורף קשה מאד בסְוֹנְטִי. שלג ירד באושגולי 11 יום ברציפות. השלג שנערם על הגגות גרם לקריסתם, בתים התמוטטו, וכמחצית האוכלוסיה לא שרדה את החורף. בעקבות החורף הקשה היו הצפות בזוגידי ובאזורים הנמוכים, שגבו קורבנות רבים.

הטרנספורמטור של אושגולי נשרף, ומזה שבועיים שאין חשמל בכפר. נראה לי מאד מסובך להביא טרנספורמטור למקום מבודד כמו אושגולי, בתנאי המקום. אכלנו אוכל טעים ונהדר שהכינה לנו נינו לאור עשית נפט, ופרשנו לישון.

העמק המנותק והמבודד של סְוֹנְטִי הפך את תושביו למכניסי אורחים. החמימות והכנסת האורחים בגאורגיה התעצמה ככל שעלינו בגובה מעל פני הים, או בעצם, ככל שהגענו לאזור מבודד יותר. בכל מקום התקבלנו בשמחה גלויה, והמקומיים טיפלו בנו ברוחב לב. התארחנו בבתי המקומיים, בדרך כלל בחדרים עמוסי חפצים וריהוט כבד מעץ. במרבית הבתים השרותים בביתן נפרד, הכל נקי ביותר, והארוחות כיד המלך. הלינה בבית משפחה היתה חוויה נהדרת, וקבלת הפנים היתה יוצאת דופן בעוצמתה, מכל הלב. בוקר וערב נהנינו מגבינות והרבה לחם חם וריחני.

בני המשפחה באושגולי, ובעצם כל מי שפגשנו, סיפרו לנו עד כמה הם אוהבים יהודים. הגאורגים מתארים את היהודים כאנשים טובים, פתוחים, נבונים, שנעים לחיות איתם, ומלאי הערכה אליהם. התמונות מירושלים שחילקתי התקבלו באהבה והערכה רבה.

היום שלמחרת, ה-5 בספטמבר, היה אף מדהים מקודמו. הלכנו עם דוד צפונה לקרחון שַחְרָה. במורדות ההרים המוריקים עמלו החקלאים על השחת. בחלקות שנקצרו בחרמש, יצר החציר הקצור היבש פסים צהובים על גבי המדרונות הירוקים. בחלקות אחרות ניקדו ערימות המספוא את המדרונות הירוקים.

הקיר העצום של השַחְרָה על מצוקיו הזקופים וקרחנו הגולשים מטה מתנשא, מתרומם ומתגבה מולנו כל העת. לאחר כשעתיים וחצי אנו למרגלות קרחון שַחְרָה, ממנו מתחיל נהר האנגורי. ההר העצום חוסם את כל המרחב. דוד הסביר לנו ששַחְרָה פרושו תשע בסוונורי, על שום תשע הפסגות של ההר. קרחון השַחְרָה נראה מרשים.

חיפשנו דרך לרדת מסְוֹנְטִי. את מיכּוּ הנהג פגשנו ליד כנסיית מריה הקדושה, מן המאה ה-12. לאחר שיישבנו את מחיר הנסיעה מאושגולי לקוּטַאיִסי (Kutaisi), העלה מיכּוּ לשולחן בחצר הכנסייה יין וצ'י'ה, שני סירים של בשר מבושל, ושתי ככרות של לחם. היין הלבן מקְחֵי ייחודי; הוא מותסס עם קליפות הענבים, תהליך המקובל יותר ביינות אדומים. לתוצר הוורדרד יש טעם שונה מאד מטעמו של יין לבן רגיל, אך הוא טעים מאד, עדן ומרענן. שתינו ואכלנו באירה עליזה. מיכּוּ, חברו ודוד הרבו לברך אותנו, את הגאורגים, את אושגולי, את גאורגיה ואת העולם כולו, בכל הרמה של כוונת.

התבוננתי ביופיה וקסמה של אושגולי, פרושה בבד הציור המשתנה תמיד של אלוהים. הצבעים רעננים ורוטטים בקרני האור. נתז של אור כאן, והוא משתקף באדום, שם הוא משתקף בירוק, אח"כ הצבע מתגוון בהדרגה והופך לכתום וזהב. הנוף משתנה, מתחדש ורענן.

הרהרתי בכניסה ההדרגתית אל הקסם של סְוֹנְטִי. במְזָרִי היו מעט מגדלי שמירה עתיקים, בערך אחד בכל כפר, ושאר בתי הכפר היו חדשים יותר. במְסֵטְיָה היו יותר מגדלי אבן, בינות הרבה בתים מבטון, ובאושגולי היו המקבצים היפים ביותר, וכל בנייה עתיקים מאבן.

בערב הסבנו עם כל המשפחה במטבח החם והקטן, והערב עבר בשיחה נעימה ומעניינת. בלילה הפתיע גשם חזק שחדר והתיז עלינו דרך החלונות. רוח חזקה נשבה, פיזרה את העננים, ושארית הלילה היתה בהירה. בבוקר לא היה זכר לגשם.

למחרת נפרדנו מהמשפחה הנהדרת מאושגולי הקסומה. התחושה היתה שלא מיצינו את המקום הנפלא ומלא המסתורין הזה, ואת סְוֹנְטִי הנהדרת בכלל. ישי ושמונו היו לחוצים להספיק ולראות עוד אזור בגאורגיה. ידעתי

שלא נספיק, אך הבנתי גם שלא כדאי להשאיר את הירידה מסוננטי לרגע האחרון, כי זו נסיעה קשה, שבה צפויות תקלות.

הנסיעה לכוון סוננטי תחתית היתה קופצנית, ארוכה ומייגעת, אך מרהיבה ביופיה. בחלקה הראשון הנוף פראי, אין ישובים, שחרה המושלג הזדקר אל על, וקררונים עיטרו את פסגותיו. למיכנו ג'יפ צבאי רוסי, אותו רכש כאשר הרוסים עזבו. אחרי שמיכנו תיקן קצר שדימם את הג'יפ, הוא סיפר לנו שהוא אוהב את הג'יפ שכן מנגנוניו מכניים, והוא יכול לטפל בו בדרכים הקשות של סוננטי עילית.

בדרך ראינו עוד בתי חרושת, בתי מלון ומסעדות נטושים ומוזנחים. העצמאות חשובה לגאורגים, והם מקווים שהתיירות תגבר ותביא לפריחה מחודשת.

בכפרי סוננטי תחתית היתה תנועה של עגלות עמוסות קציר. ענפי העצים כרעו מעומס הפרי. כשהסתכלנו לעבר הפירות, מיד שמחו המקומיים לקטוף עבורנו ולהעניק לנו כאוות נפשנו. עצרנו ליד עץ תאנה בודד, וגילחנו את כל פירותיו. באחד הכפרים קנינו פרי שמכרו ילדים בצידי הדרך.

בקוואסי התארחנו באכסניה של ללי (Lali), פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15). קוואסי היא העיר השניה בגודלה בגאורגיה, ואחת העתיקות בעולם (נוסדה כמעט לפני 4,000 שנה). למחרת, בבוקר יום ששי ה-7 בספטמבר, ביקרנו בשוק העיר, הסתובבנו בינות לדוכנים עמוסי ירקות משובחים ופירות, חלקם מיובאים, תבלינים מתבלינים שונים, צנצנות מחמצים, הרבה צבעים וחיוכים.

3.2 ביקור באתרים הקליסיים

מקוואסי יצאנו מזרחה, לאורך המישורים הפרושים מדרום להרי הקווקז. האקלים שם חם ולח. הכביש היה במצב טוב, והנוף ים תיכוני. לצידי הכביש שבין קוואסי לגורי פזורים דוכנים רבים של כדי קרמיקה, כלי מטבח מעץ, ופירות.

עברנו את גורי, עיר הולדתו של סטלין, ונכנסנו לבקר בעיר המערות אופליסיקה (Uplistsikhe). העיר נוסדה בסוף תקופת הברונזה, בסביבות 1,000 לפנה"ס, אך התפתחה בעיקר במאות הששית עד הראשונה לפנה"ס, כשימשה כמרכז פגאני חשוב לפני שגאורגיה המירה את דתה לנצרות. אופליסיקה יושבת במיקום אסטרטגי, בין ערוצים עמוקים במערב ובדרום (המטקורי), לבין צוקים נישאים מצפון וממזרח. אנחנו חזרנו משער הכניסה שני ק"מ, עליו על הרכס, והגענו אל האתר מהרכס שמצפון.

המשכנו בנסיעה, ואחרי שעברנו את מצוקתה, עלינו לפסגת גבעה המשקיפה על העמק, לבקר בכנסיית ג'ורי (Jvari), שמשמעה "צלב" בגאורגית. לפי המסורת המקומית, הנזירה נינו הביאה את הנצרות לגאורגיה בשנת 337 לספירה. מסופר שנינו ליקטה זמורות גפן וגזזה את שערה העבות. את מחלפותיה כרכה סביב הענפים, והתקינה צלב גדול שנראה ליושבי העיר שלמרגלות ההר. מכיון שהצלב היה עשוי מחומרים רכים, נשמטו זרועותיו מעט, ועד היום מאפיינות הזרועות השמוטות את הצלב הגאורגי. במקום שבו ישבה נינו במרומי ההר ניצבת, מאז המאה הששית, כנסיית ג'ורי.

טביליסי עמוסה בתיירים, ולאחר חיפושים רבים מצאנו חדר במרתף של Hotel Charm (פרטי התקשרות בנספח מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות עמוד 15), במסמאות העיר העתיקה.

ארוחת הבוקר למחרת הוגשה בחדר גדול, מרוהט בעושר וההדר של המאה ה-19: שטיחים על הרצפה, וילונות, שולחן עץ מסיבי גדול, כסאות עץ כבד מגולפים ומרופדים, נברשת בדולח, תמונות שמן במסגרות כבדות, צלחות פורצלן וסכו"ם מכסף על מפה צחורה.

ביום שבת ה-8 בספטמבר נסענו מטביליסי מזרחה, לחבל קהתי. שפלה ירוקה עם אדמה עשירה ופורייה, המהווה מרכז לייצור יין. לדברי המקומיים, החל ייצור היין כאן עוד לפני 8,000 שנה. האקלים הייחודי של גאורגיה ואיכות הקרקע שלה הפכו את היין למשובח. כרמים עם שורות ארוכות של גפנים משתרעים עד לקו האופק, ועשרות יקבים. מגדלי היין של קהתי מטפחים מאות מינים שונים של ענבים, לכל כפר יש הסוגים שלו, וברבים מהיקבים מתקיימות טעימות ומכירות. אנחנו הגענו לפני הציור, והמדפים היו ריקים.

כשפנינו דרומה, הפך הנוף באחת למדברי. נסענו בדרך תחתית, באזור עטור בעשב יבש זהוב, שחקלאיו היו עסוקים באיסופו. 105 ק"מ מטביליסי, בתוך הסלעים, נחצב במאה הששית מתחם מנזרים ומערות התבודדות הנקרא דוד ג'רג'ה, שפירושו שמו "הנוטש". הכינוי ניתן לו כיוון שדוד ג'רג'לי בחר לעזוב כל מקום יישוב ולצאת עם תלמידיו אל מקום מבודד לחלוטין. ראשיתו של המנזר במערה טבעית בסלע חול, אולם בהדרגה הוא הלך והתפתח, נחצבו בו מערות מגורים, חדרי אוכל ואולמות תפילה. כיום זהו אתר ארכיאולוגי מרהיב. המקום הפך

למרכז צליינות בשל האמונה ששליש מאוצרותיה הרוחניים של ירושלים מוחזק בו. בסיס הקדושה של המקום הוא אגדה המספרת שדוד הגיע לירושלים, אך התמלא בסערת רגשות וחש שאינו מסוגל להיכנס לתוך העיר מחמת קדושתה הרבה. כל שהצליח לעשות היה לקחת שלוש אבנים מירושלים ולחזור איתן לגאורגיה. בלילה ההוא חלם מלך ירושלים שמישהו נטל מעירו את כל שלוותה הרוחנית. הוא שלח חיילים, והם גילו את דוד ואת שלוש האבנים שנטל. הם הצליחו לקחת ממנו שתי אבנים, ורק השלישית עשתה את דרכה בחזרה לגאורגיה. המתחם הדתי התרחב, והמנזרים כיסו שטח נרחב ביותר. כאן נהגו לתרגם ולהעתיק כתבי-יד, כאן גם התפתחה אסכולה בציר פרסקאות, ונזירי המקום שימשו כמורים הפרטיים של נסיכי גאורגיה.

במאה ה-13 החריבו המונגולים את המנזרים, אך במחצית הראשונה של המאה ה-14 הושבה חשיבותם הפוליטית והרוחנית. באותה מאה שוב נבזז דוד ג'רג'ה, ובמאה ה-17 טבחו חיילי האימפריה הפרסית בנזירים והרסו את רוב אוצרות האמנות במנזרים. המנזרים נותרו פעילים עד סוף המאה ה-19, אך לא חזרו לתפארת עברם. במהלך התקופה הסובייטית נזנחו 19 המנזרים שבאזור, ושימשו למטרות צבאיות. כיום חיים נזירים אחדים במנזר לַבְּרָה (Lavra), שהוא המנזר הראשון שהוקם במאה הששית בידי דוד ג'רג'לי בעצמו. המנזר משתרע על פני שלושה מפלסים.

אחרי הביקור במנזר לַבְּרָה, עלינו אל קו הרכס, וצפינו בסלעי אבן החול שלמרגלות המנזר, בצבעים חומים, אדומים, צהובים, כתומים וכל מה שביניהם. כעבור כמעט שעה של טיפוס הגענו לרכס החד שממנו נפרס המישור הצחיח של המדבר הגדול של אזרבייג'ן. בראש הרכס משתרע מנזר אודבנו (Udabano), ובו מערות רבות. שביל צר מוביל במפנה הדרומי לאורך הרכס, בראש מצוק אנכי הנופל למדבר אזרבייג'ן. השביל עובר דרך המערות החצובות בסלע, והמקושטות בציורי-קיר נפלאים.

בדרך חזרה לטביליסי ראיתי ג'יפ מלא אבטיחים. חייכתי וסימנתי באצבעי, ובעליו עצר ונתן לי אבטיח. כשהצעתי כסף הוא סרב, והעמיס עלינו שלושה אבטיחים נוספים. עצרנו ליד אחד הבתים שבו מכרו אוכל, וביקשנו להשתמש בשולחן העץ שליידו. מיד פרשה עבורנו בעת המקום מפה לבנה. קנינו לחם טרי, נקניקי קבנוס, דגים מעושנים, בירה, ופרסנו את האבטיח. היתה זו ארוחה נהדרת.

למחרת גילינו שהשוק המרכזי הסמוך לתחנת הרכבת בטביליסי נסגר, וכך גם שוק הפשפשים של הגשר היבש. הממשלה מעונינת להעביר את המסחר לבתי כל בו גדולים. אחרי ביקור בקתדרלה הגדולה במדינות קווקז, כנסיית צ'מינדה סמְבֶּה החדשה, התנחמנו בשכונת המרחצאות החמים בלב העיר העתיקה של טביליסי (טבילי, Tbilisi, פרושו חם). ההשתכסות בחדר פרטי בבית המרחץ התת-קרקעי אורבליאני (Orbeliani), המרוצף מבחוץ בפסיפס כחול צבעוני, היתה חוויה רטובה, מהבילה ומרגיעה אחרי הטרקים ברחבי גאורגיה.

4. סיומו של מסע נפלא

בערב ה-9 בספטמבר טסנו חזרה הביתה, אחרי 22 ימים של טיול נהדר בגאורגיה.

הרהרתי באנשים, בנופים הדרמטיים, באנשים, במאכלים המופלאים, באנשים, בצבעים המרהיבים, באנשים, במרחבים והיערות הירוקים, ועוד באנשים המדהימים. כמה עוצמה יש באנשים של גאורגיה. זו היתה חוויה נהדרת!

נספח - מדריכי תיירים, מקומות ארוח ועלויות

אפשר להעזר במידע על מדריכי תיירים, מקומות הארוח, ולקבל מושג לגבי העלויות.

1. מדריך תיירים ומקום ארוח במְסֵטִיה (סוּנְטִי עילית)

- David Zhorzholiani, אימייל datka_zh@yahoo.com, טלפון +995-(8)99-34-49-48

2. טיסה למְסֵטִיה (סוּנְטִי עילית)

- מידע לגבי טיסות: +995-(8)32-38-15-35

3. מדריכי תיירים בטביליסי (גאורגיה הקלאסית)

- Mamuka Burduli, <http://www.jomardi.ge/>, אימייל mamuka@jomardi.ge
- Malkhaz Inashvili, אימייל geomaxgroup@yahoo.com, +995-(8)55-29-39-94
- Tariel Karelidze, אימייל tkarelidze@yahoo.com

4. מקומות ארוח

- אושגולי: Givi Ratiani, +995-(8)99-68-09-25
- שתילי: Shalva Abramishvili, אימייל shako@email.su, +995-(8)77-79-86-64
- טביליסי: Hotel Charm, www.hotelcharm.ge, +995-(8)32-98-53-33
- קוֹתְאִיסִי: Lali Jalaghania's Guesthouse, כתובת: 18 Debi Ishkhnelevi

5. טבלת הוצאות

מונית בטביליסי	5 לרי למונית
רכבת מטביליסי לזוגידי	11 לרי לאדם
מְרֶשׁוּטְקָה מזוגידי למזרי/למסטיה	20 לרי לאדם
נסיעה בג'יפ ממסטיה לקרחון צ'לתי	50 לרי לג'יפ עם נהג
נסיעה בג'יפ ממסטיה לאושגולי	150 לרי ליום, 200 לרי ליומיים לג'יפ עם נהג
נסיעה בג'יפ מאושגולי לקוֹתְאִיסִי	400 לרי לג'יפ עם נהג
נסיעה מקוֹתְאִיסִי לטביליסי דרך אופליסציחה וג'ורי	200 לרי למְרֶשׁוּטְקָה עם נהג
נסיעה מטביליסי לדוד גר'ה וחזרה	200 לרי למְרֶשׁוּטְקָה עם נהג
מדריך לטיול בסוונטי	45 לרי ליום
מדריך+סוס לטיול בסוונטי	70 לרי ליום
לינה בבית במזרי, פנסיון מלא	25 לרי לאדם
לינה בבית במסטיה	35 לרי לאדם
לינה בבית באושגולי	30 לרי לאדם
לינה במלון בטביליסי	US\$15 לאדם בחדר זוגי